

◆◆ BIRÓ AURÉL – SEREMETYEFF-PAPP JÁNOS

Újabb gyűjtésű Szűz Mária-ábrázolású zászlók

1. A XIX. század második felében készülhetett a pesti-belvárosi ferences templom három csúcsban végződő kereszttrudas, hímzett selyemzászlója.



1. KÉP

A zászlóról készült körmeneti fénykép 1900 körüli (1. kép). A zászló előlapján, közepén a Szeplőtelen Szűz látható. Felül, a bűjtatóra és a zászló széleire aranyrojtok, míg a csúcsok végeire aranybojtok kerültek. A zászló kereszttrúdra erősített, amelynek végein záróelemek vannak. A zászlóhoz egy hosszú, fehér rúd is tartozott.¹

2. 1931-ben készült a csillaghegyi Jézus Szíve Plébánia Credo Egyesületének egyszínű fehér-krém selyemzászlója (az oltártól balra található, két sárgaréz kampóval a falhoz erősítve). Formája lekerekített hármas fánon, mérete 145 x 95 cm. Az előlapon, közepén, kör keretben festett Magyarok Nagyasszonya (2a. és 2b. kép). Szűz Mária fején hosszan lelógó, aranyban játszó fehér fátyol (a végét kezében tartja, így öleli magához a gyermekét) és a Szent Korona. Feje felett glória, jobbában a magyar jogar, ölében, fehér lepelben a gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Mária ruhája kék, rózsaszín köpenye beteríti a gyermeket. Jézus feje felett glória, jobbában az arany országalma tetején a kettős keresztrel, baljával áldást oszt. A fejük felett a fehér felhőkkel díszített nyitott égbolt, amely a világra utal. Az ábrázolás körül díszes magyaros tulipánmotívumok. Az ábrázolás felett, illetve

¹ Saját felmérés, 2013.



2A. KÉP



2B. KÉP



2C. KÉP

alatt íves hímzett arany felirat: *PATRONA HUNGARIAE* és *ORA PRO NOBIS!* (Magyarok Nagyasszonya könyörögj érettünk). A fanonokon egy-egy díszes, magyaros, stilizált virágcsokor, a zászló szabad szélein hasonló magyaros virágmotívumok futnak körbe. A hátlapon, kör keretben, a Credo-jelvény: fekete-fehér félmezőkre osztott pajzsban kereszt, a pajzs felső részén piros-fehér-zöld sáv fehér részén a *CREDO* szó (2c. kép). A kör keret magyaros tulipánmotívumokkal díszített. Az ábrázolás felett, illetve alatt arany hímzett felirat: *CSILLAGHEGYI CREDO* és *1931*. A növényi díszítések megegyeznek az előlapéval. A zászló szabad szélein 4 cm-es fémrojt, alul három 20 cm-es fémbojt, a zászló szélén két hosszasan lelógó fémbojt, illetve két darab 14 x 135 cm-es zászlószalag, alján fémrojt. A zászlószalagokon hímzett arany felirat: *Özv. Fortwingel Antalné* és *Zászlóanya*. A 105 cm-es kereszttrúd két szélén sárgaréz záróelem, az akasztóelem előoldala díszes sárgaréz. A fehér, kb. 3,5 méteres zászlórúd tetején sárgaréz zászlócsúcs, amely stilizált liliomban végződik. A zászlórúdon több sorban Szent Koronával ékesített, névvel ellátott zászlószegek láthatók. A zászlólapokat felcserélhették.²

² Saját felmérés, 2013. április 11. Lásd még: LIPP MÓNKA, *A Csillaghegyi Jézus Szíve Plébánia*, in *A Katolikus Budapest 1* (szerk. Beke Margit; Szent István Társulat, Budapest 2013) 103. Köszö-



3A. KÉP



3B. KÉP

3. 1930 körül készült a csillaghegyi Jézus Szíve Plébánia fehér, váltakozó magasságú, ötszörösen lekerekített selyemzászlója (az oltártól balra lévő helyiségben, a bal oldali falon lóg). Mérete 140 x 75 cm. A zászlólapon, körkeretben – amely az isteni tökéletesség szimbóluma – talpas kereszt, illetve négyzetminta, amely a négy legfontosabb erényre, illetve a négy evangelis-tára utal. Az előlapon, középen, arany téglalap keretben, festett tájképen a szívére mutató Szűz Mária alakja, mögötte a mennyei (?) Jeruzsálem képe rajzolódik ki (3a. kép). Mária fején fehér fátyol, feje körül arany glória. Kék köpenyt visel, melynek belseje rózsaszín, sárgás ruhát és aranszínű övet. Jobbjával törrel átdöfött, rózsával koszorúzott, égő Szeplőtelen Szívére mutat, baljában liliom. A hátlapon, középen, arany téglalap keretben, festett képen, egy sziklaszirten térdelő fehér ruhás leányalak, mögötte egy hozzá jobb kezét nyújtó, fehér ruhás őrangyal (3b. kép). A zászló szélein, felül 5 cm-es arany fémrojt. A kereszttrúd 90 cm, amelynek a végén sárgaréz záróelem. Az akasztóelem eleje díszes sárgaréz.³

4. 1930 körül készült a csillaghegyi Jézus Szíve Plébánia egyszínű sárgás-fehér selyemzászlója (az oltártól balra eső helyiségben, a jobb oldali falon lóg). Mérete 122 x 70 cm. A zászló lekerekített hármastárolón, a középső tároló kisebb. Az előlapon, középen, arany keretben, festett, a földgömbön álló, kígyóra taposó Szeplőtelen Szűz, a Csodásérmű Mária, feje körül 12

net Temesszentandrás Péternek.

³ Saját felmérés, 2013. április 11. Köszönet Temesszentandrás Péternek.



4A. KÉP



4B. KÉP

csillag, mögötte a felé áradó dicsfény (4a. kép). Lába alatt holdsarló, kezeit kitarja, köpenye világoskék, ruhája törtoffhér. Az ábrázolást alulról, a középső fanontól induló két liliomszál fogja közre. A hátlapon, közepén, arany keretben a felhőkön álló Lisieux-i Szent Teréz festménye (4b. kép). Alakját fentről dicsfény világítja meg, feje körül arany glória, fején sötét fátyol, köpenye fehér, ruhája barna. Jobbján rózsákkal díszített feszület, baljából rózsák hullnak le. Feje fölött 5 angyalfej. Az ábrázolást alulról, középső fanontól induló két rózsaaág keretezi. Itt a rózsza Máriára utal. A zászló szabad szélein 2 cm-es arany fémrojt. A sárgaréz kereszttrúd 85 cm, a szélein egy-egy sárgaréz záróelem. A kereszttrúd két szélén egy-egy hosszan lelógó írás nélküli szalag, alján arany fémrojt. A zászló 5 fémkarikával, fémmerítővel lett a kereszttrúdra erősítve. A sárgaréz akasztóelem mindkét oldala díszesen megmunkált.⁴

5. A XIX. században készülhetett (esetleg az 1947-1948-as Mária-évre) a budavári Nagyboldogasszony-templom háromcsúcsú, fehér, egykor kereszturdas selyemzászlója (használaton kívül), amelynek mérete 84 x 181 cm. A zászló anyagának a mintája szentségtartóra emlékeztet, illetve keresztmotívum jelenik meg rajta. A zászlólap mindkét lapján, közepén vörös Mária-monogram, felette vörös korona (5. kép). Az ábrázolás felett, a bújtatónál, egy-egy kör keretben a négy evangélista attribútumai.⁵ A zászlólap szélein vörös paszomány. A két szélső csúcson egy-egy 26 cm-es vörös textilbojt.⁶ E zászló mellett imádkozott Mindszenty bíboros.⁷

⁴ Saját felmérés, 2013. április 11. Köszönet Temesszentandrás Péternek.

⁵ Máté = ember vagy angyal, Lukács = bika, Márk = oroszlán, János = sas.



5. KÉP



6. KÉP

6. A XIX. században készült a budavári Nagyboldogasszony-templom egyoldalas, egyszínű fehér (mára megsárgult), hímzett, téglalap alakú, egykor kereszttrudas selymezászlója (használaton kívül), amelynek mérete 96 x 45 cm. A zászlólap közepén, kör keretben, *IHS* monogram tetején kereszttel, alatta a törökkel átszúrt Jézus Szíve (6. kép). A kör keretből virágokkal díszített fénysugarak futnak szét. A zászlólap négy sarkában, a középső ábrázolásnál kisebb kör keretben monogramok láthatók: a bal felsőben *MRA*, a jobb felsőben *ISP*, a bal alsóban *IHM*, a jobb alsóban *AM*. A kereteket hasonló virágokkal díszített fénysugarak övezik. A zászlólapot indaszerűen körbefutó virágok szegélyezik, szélein barnás paszomány. Felül, a bújtatón és alul 6 cm-es textilrojt. A bújtató szélessége 54 cm. A bújtató jobb oldalán két 20 cm-es textilbojt.⁸

7. A XIX–XX. század fordulóján készült a budavári Nagyboldogasszony-templom Szent József Ipartestületének fehér, hímzett, téglalap alakú selymezászlója (használaton kívül), amelynek mérete 169 x 126 cm. A zászlólap anyaga liliomokban végződő kereszt- és keresztet szimbolizáló virágmotívumokkal díszített. Az előlapon (7a. kép), középen, a felhőkön álló, kezeit szét-tárázó Szűz Mária, feje körül arany glória, köpenye kék, ruhája fehér, öve arany. Lábánál négy angyalfej. Az ábrázolás felett, illetve alatt íves arany felirat: *NAGY BOLDOG ASSZONYUNK* és *OTT FÖNN A MENNYBEN!* A zászlólap négy szélén szőlőindák futnak a tavaszi szőlő termésével, a bal alsó sarokban virágokkal díszített, méhekkal körülvelt méhkas, valamint iparos-

⁶ Saját felmérés, 2013. április 18. Köszönet Rákossy Annának.

⁷ MÉSZÁROS István, *Boldogasszony Éve 1947/48* (Ecclesia Kiadó, Budapest 1994) Mindszenty bibo-



7A. KÉP



7B. KÉP

szerszámok: háromszögű vonalzó, rajta a függő ón, bőrkötény, bárd és két ismeretlen eszköz. (A vonalzóábrázolás a szabadkőműves szimbolikában az egyenlőségre utal.) A zászlólap alján a bojtokkal szemben egy-egy díszítés. A hátlapon (7b. kép), középen Szent József álló alakja, kezében a gyermek Jézussal. József feje körül arany glória, jobbában lilium, baljában, vörös ruhában a kis Jézus. József köpenye barnás, ruhája lilás. Jézus feje körül glória, benne keresztmotívum (a vörös szín a mártíromságára utal), jobbát apja felé emeli, balját apja kezére helyezi. A bensőséges és meghitt ábrázolás felett íves arany felirat: *SZENT JÓZSEF IPAROSOK PÁRTFOGÓJA*. Az ábrázolás alatt tölgyfa- és olajág. A hátlapon lévő díszítések megegyeznek az előlapéval, de itt az iparosok jelképei a bal alsó sarokba kerültek. A zászlólap három szabad szélén 4 cm-es fémrojt, alul két 17 cm-es fémbojt, felül 12 fémkarika.⁹



8A. KÉP

8. Az 1920–1930-as években készült a budavári Nagyboldogasszony-templom fehér, egykor kereszttrudas, téglalap alakú selyemzászlója (használaton kívül), amelynek mérete 113 x 84 cm.¹⁰ A zászló anyaga virágminitás. Az előlapon, középen, arany téglalap keretben gobelinkép, amelyen Szent István király korona-felajánlása látható (8a. kép). Az oltár előtt, kék szőnyegen, vörös palástban és kék ruhában Szent István király térdel, aki a vörös párnára helyezett Szent Koronát felajánlja a felhőkön ülő Magyarok Nagyszászonyának. István király feje körül arany gló-

ros a budavári Boldogasszony-templom lorettói kápolnájában. Kép.

⁸ Saját felmérés, 2013. április 18. Köszönet Rákossy Annának.

ria. Szűz Mária fején világoskék fátyol, korona, feje körül arany glória, köpenye kék, ruhája vörös. Őlében, fehér ruhában a gyermek Jézus, akit a jogart tartó kezével magához ölel. Jézus feje körül arany glória, jobb kezével megáldja a Szent Koronát, vagyis áldását adja Szent István felajánlására, amellyel Szűz Mária a magyarok patrónája lett. Jézus baljában országalma. Máriától balra két kerub. Az ábrázolásban a szemeket



8B. KÉP

külön, ügyetlen kiemeléssel látták el. A téglalap keret flitterrel díszített. Az ábrázolás felett flitterrel kirakott kereszt, az ábrázolás alatt szintén flitterrel kirakott grófi címerek.

A bal oldali címer a gróf Klebelsberg családé:¹¹ négyelt pajzs hasított szív-pajzssal, ebben jobbról vörös mezőben két levágott törökfejen balra ágaskodó ezüst griff; balról arany mezőben zöld halmon kinövő két lóhere, egymás felé hajló és keresztező száron. A nagy pajzs: az 1. és 4. ezüst mezőben három jobbharánt vörös pólya; a 2. és 3. vörös mezőben jobbharánt ezüst pólya, melyen egymás mellett három vörös nyíl, tört nyéllal. A három sisak sisakdíszei: 1. (középső) nyílt sasszárny-pár között ezüstszegélyű, vörös ruhás, aranyöves, kartalan szűz-törzs emelkedik, leomló arany hajjal, fején aranykoronával; takarók: arany-fekete. 2. növekvő, balra forduló, vörös nyelvét kiöltő ezüst griff, mindkét mancsában egy-egy fehér szegélyű, vörös turbános és fehér szakállú törökfejet tart; takarók: ezüst-vörös. 3. három vörös tollú és ezüsthegyű nyíl vörös szalaggal egybekötve; takarók: ezüst-vörös.¹² A jobb oldali címer még megfejtésre vár.

A hátlapon, középen ovális alakú gobelinképen Szűz Mária alakja, fejét glória övezi (8b. kép). Mária fején arany szegélyes kék fátyol, palástja vörös, kezében az arany ruhán ülő gyermek Jézus, akinek feje körül glória. Mária és Jézus feje gyengéden összeér. A glóriákat flitter díszíti. A lábuknál rózsák, mögöttük felhők. Az ábrázolás nyugati stílusú, olajfestés hatását tükrözi. A zászlólapon jól látszik az összevarrás helye, így elképzelhető, hogy a zászló másodlagos felhasználású. A zászlólap szélén flitteres paszomány. A zászló alján 4,5 cm-es fémrojt, illetve egy 18 cm-es fémbojt.¹³

A hátlapon, középen ovális alakú gobelinképen Szűz Mária alakja, fejét glória övezi (8b. kép). Mária fején arany szegélyes kék fátyol, palástja vörös, kezében az arany ruhán ülő gyermek Jézus, akinek feje körül glória. Mária és Jézus feje gyengéden összeér. A glóriákat flitter díszíti. A lábuknál rózsák, mögöttük felhők. Az ábrázolás nyugati stílusú, olajfestés hatását tükrözi. A zászlólapon jól látszik az összevarrás helye, így elképzelhető, hogy a zászló másodlagos felhasználású. A zászlólap szélén flitteres paszomány. A zászló alján 4,5 cm-es fémrojt, illetve egy 18 cm-es fémbojt.¹³

⁹ Saját felmérés, 2013. április 18. Köszönet Rákossy Annának.

¹⁰ Budavári Mátyás-templom Egyházművészeti Gyűjtemény. Iparművészeti Gyűjtemény. Leltári



9A. KÉP



9B. KÉP

9. 1938-ban készült a belvárosi Nagyboldogasszony-templom egyszínű fehér, eucharisztikus selyemzászlója (az oltár mellett balra található). Mérete 117 x 68 cm. A zászlólap háromszögben végződő hármastulipán. Az előlapon, középen ovális keretben a felhőkön álló Magyarok Nagyasszonya, fején a Szent Korona, feje körül glória (9a. kép). Kezében, fehér lepelben a gyermek Jézus, akinek feje körül glória, kezében a magyar országalma a kettős kereszttel. Mária köpenye kék, ruhája rózsaszín. A keret alatt virágmotívumok, felette csillag, a keret felső szélén 3-3 kereszt. Az ábrázolás alatt arany felirat: *BUDAPEST BELVÁROSI RÓM. KATH. EGYHÁZKÖZSÉG.* Alatta egy kereszt. Felül, a bűjtató alatt és alul, a fanonokon 3-3 tulipán. A zászló két szélén 1-1 nemzeti színű szalag. A hátlapon (9b. kép), középen, kör keretben a Duna és a Lánchíd előtt az Eucharisztia, kívül egy újabb kör keretben körfelirat: *XXXIV CONGRESS EUCHARISTIC INTERNAT BUDAPEST* (XXXIV-ik Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus, Budapest). A külső kör körül virágmotívumok, felül egy szívből kiemelkedő kettős kereszt. Az ábrázolás alatt keresztekkel osztott dátum: 1938. Ez alatt egy kereszt. A hátlapon hasonló tulipándíszítések, a zászló két szélén 1-1 vatikáni szalag. Alul a zászlón 3 barna bojt (23 cm). A kb. 3,2 méteres fehér farúd tetején sárgarézkereszt zászlócsúcs. A keresztrúd tetején díszes

szám: 2013.709.127.1.E.

¹¹ Köszönet a címer megfejtéséért Gudenus János Józsefnek.

sárgaréz akasztóelem, amely sárgaréz csavarral és szárnyas anyával lett a keresztrúdhöz erősítve. A keresztrúd 90 cm, két szélén sárgaréz záróelem.¹⁴

10. 2008-ban készült a belvárosi Szent Mihály-templom egyszínű fehér, egyoldalas, hímzett, téglalap alakú gépi selyemzászlója (az oltártól jobbra található). Mérete 125 x 95 cm. A zászlót Szaniszló Gábor és felesége készítették, és Alberti Árpád templomigazgató áldotta meg (10. kép). Középen a felhőkön ülő, fénysugarakkal övezett Magyarok Nagyasszonya, lába alatt hold-sarló. Mária fején a Szent Korona, feje körül glória, jobbáiban jogar, jobb lábánál a magyar kiscímer. Mária köpenye világoskék-arany, ruhája rózsaszín. Ölében, világoskék lepelben a gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Jézus feje körül glória, benne egy keresztforma, jobbáiban a világmindenséget szimbolizáló éggömb tetején a kereszttel, baljával áldást oszt. Az ábrázolás felett, illetve alatt íves felirat: *MAGYAROK NAGYASSZONYA* és *ÓH, ADD VISSZA ŐSI HAZÁNKAT!* A zászló három szabad szélén (15-15) vörös-zöld farkasfogak, alján arany fémrojt. A zászló a rákospalotai Magyarok Nagyasszonya-templom zászlója nyomán készült.¹⁵ A 105 cm-es keresztrúd két szélén sárgaréz gömb alakú záróelem.



10. KÉP

11. A XIX. századból származik a belvárosi Nagyboldogasszony-templom egykori zászlójának a zászlóképe, amely magángyűjteményben található. Az 50 cm-es, vörös háttérű zászlókép díszes, aranszínű, 2 cm-es kör keretbe van foglalva. A zászló anyaga hiányos. Szűz Mária feje körül glória, fején kék fátyol, köpenye kék, ruhája rózsaszín. Mária baljában liliom. Ölében, világoskék lepelben az álló gyermek Jézus, akit jobbával magához ölel. Jézus feje körül glória, jobbával áldást oszt, baljával Edesanyja nyakát gyengéden át-karolja (11. kép).¹⁶



11. KÉP

¹² GUDENUS János József, *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája 2* (Budapest 1993) 83 és Képmelléklet.



12A. KÉP



12B. KÉP

12. A XX. század elején készült a péceli Magyarok Nagyasszonya-templom kétlapos, hímzett, keresztrudas selyemzszlaja. Formája téglalapban végződő hármast fán, mérete 54 x 36 cm. A zászló jelenleg magángyűjteményben található. Az előlapon, közepén, ovális keretben, arany háttér előtt a Szeplőtelen Szűz, a Csodásérmű Mária (12a. kép). Mária lába alatt felhő, holdsarló, lábával zöld kígyóra tapos, amely szájában vörös almát tart. Mária feje körül glória és 12 csillag, fején fehér fátyol, köpenye világoskék rózsaszín béléssel, ruhája fehér. Széttárt kezeiből fénysugarak áradnak. Az ábrázolás felett, illetve alatt íves arany felirat: *Regina sine labe concepta* (Szeplő nélkül fogantatott királyné) és *Ora pro nobis!* (Könyörödj érettünk!). Alul, a fanonokon egy-egy liliom. A hátlapon, közepén, ovális keretben *MARIA* monogram tetején kereszttel (12b. kép). Alul Jézus Szíve (tövissel koszorúzott, lángoló, tetején kereszttel) és rózsakoszorúval övezett, törrel átdöfött, lángoló Mária Szeplőtelen Szíve. Körben 12 csillag (a csodás érem hátlapja). Az ábrázoláson kívül, a zászlólapon több csillag látható. Felül a bűjtató 2,5 cm, jól látszik rajta az egykori akasztóelem helye. Felül, a bűjtatón (mindkét lapon) és alul, a fanonon 2 cm-es arany fémrojt.¹⁷

¹³ Saját felmérés, 2013. április 18. Köszönet Rákossy Annának.

¹⁴ Saját felmérés, 2012. augusztus 18.

¹⁵ Saját felmérés, 2013. január 22.



13A. KÉP



13B. KÉP

13. Valószínűleg a XVIII. században készülhetett az egykori Óbuda-Kiscelli trinitárius (vagy a celldömölki Kis Máriacell) templom zászlóképe, amely magángyűjteményben található. Az előlapon, aranszegélyes téglalap alakú keretben az ausztriai mariazelli templomban őrzött kegyszobor kissé naiv megfogalmazású képe (13a. kép). Mária feje körül arany glória, fején fehér fátyol és korona, jobbán a gyermek Jézus, akinek fején korona, feje körül arany glória. Öltözetük arany szegélyes, fehér galléros zöld ruha. A ruhájukat vörös palást fogja össze, ami által a kompozíció nemzeti színekben jelenik meg. Mária bal oldalán szív alakú fogadalmi tárgy (*offer*) látható, amely az imameghallgatásokra utal. A kegyszobor fehér háttér előtt áll (a tisztaság jelképe), lába alatt felhősáv jelenik meg kék égbolton (azaz isteni szférában). Az ábrázolás alatt aranykeretes fehér sávban felirat: *Maria Kis Zell*. Az olajjal festett másik oldalon, az előlapéval megegyező arany téglalap keretben Szent Anna olvasni tanítja Szűz Máriát (13b. kép). Szent Anna feje felett glória, baljában liliomág két virággal, fején fehér fátyol, alsó ruházata fehér, felső ruházata zöld. Ölében a gyermek Szűz Mária, akivel egy nyitott könyvet tartanak. Mária feje felett glória, cipője kék, ruhája rózsaszín, kék öv fogja össze. Az ábrázolás alatt felirat: *S. Anna*. Elképzelhető, hogy a két kép nem azonos kéz munkája. A zászló anyagának kék színű foszlánya még látható.¹⁸

¹⁶ Saját felmérés, 2013. március 4.

¹⁷ Saját felmérés, 2013. március 4.

¹⁸ Saját felmérés, 2014. január 19.

